

Gelecekte de hep, “BAŞKA SAFRANBOLU YOK” denilmelidir (*)

Serap KARAOĞLU

Gazetemizin 12 Aralık 2011 tarihli 2167.Sayısında “**Dünya Mirasında 17.Yılımız**” başlığı altında, UNESCO’nun 12-17 Aralık 1994 tarihinde Tayland’da yaptığı toplantıda Safranbolu’nun “**Dünya Miras Listesi**”ne alındığı haberine yer vermiştik. Safranbolu’nun ülkemiz için böylesine onur verici bir konuma ulaşması, kentimizin korunması amacına yönelik 1970’li yıllarda başlatılan çalışmaların bir sonucuydu. O yılların Safranbolu Belediye başkanı Kızıltan ULUKAVAK’tan, Safranbolu’nun Dünya Miras Listesi’nde yer alacak bir üne kavuşmasının nasıl gerçekleştiğini öğrenmek için kendisiyle bir röportaj yapmayı uygun bulduk. Sayın ULUKAVAK, bu konudaki sorularımızı şöyle yanıtladı:

-Safranbolu’nun korunması hangi gereksinimlerden kaynaklandı; Safranbolu niçin “Kendini Koruyan Kent” olarak adlandırılıyor?

-Safranbolu geçen yüzyılın ortalarına kadar nüfusu 4-5 Bin dolaylarında olan “*kapalı aile ekonomisi*”nin ve “*ataerkil aile düzeni*”nin egemen olduğu sosyo-ekonomik bir yaşantıyı sürdürmekteyken, hemen yakınında Karabük’te 1937 yılında Demir-Çelik endüstrisinin kurulması ve 1939’da üretime başlanması, Safranbolu için önemli bir kilometre taşıdır; bir başka anlatımla bir milattır. Ataerkil aile düzeninin gereği olarak dedelerin, babaların, evlatların, gelinlerin ve içgüveysi damatların hep bir arada oturduğu Safranbolu evlerinin, ata yadigarı ve baba mirası olarak özenle korunması ve baba ocağını söndürmemek geleneğine de hep saygılı olunması nedeniyle Safranbolu “*Kendini koruyan kent*” olarak bilinirdi. Ancak zaman içersinde ülkemiz genelindeki toplumsal gelişmeler ve özellikle Karabük’te kurulan yeni bir kentten kaynaklanan sosyal etkileşimler ve ekonomik koşullardaki değişimler sonucu ataerkil aile düzeni, ülkemizin bir çok yerinde olduğu gibi Safranbolu’da da egemenliğini yitirdi.

Yine aynı dönemde, her biri iki üç katlı, 6-8 odalı evlerinin bakımından, temizliğinden usanılmış olan Safranbolu’da; odaları “*asri pencere*” denilen geniş tek pencereli, çatıları Marsilya kiremitli kargir evlerde oturma modası da başlamıştı. Ayrıca, Ankara’nın ünlü Belediye Başkanı Vedat DALOKAY, o yıllarda “*insan silosu*” olarak tanımlasa da, çok katlı apartmanlarda oturma, yanlış da olsa, farklı bir sosyal statü ,kazandırdığı inancı, Safranbolu’da da yaygınlaşmıştı.

Bunun için kentin tarihsel “Şehir” kesimindeki evler, yurdumuzun dört bir yanından ve özellikle kırsal yörelerden gelerek Karabük’te çalışma olanağı bulmuş, barınma olanağı bulamamış yurttaşlarımıza, çok uygun bedellerle satılıyor; ele geçen parayla, ya “Bağlar” kesimindeki ahşap eski bağ evlerinin yerine betonarme ev yaptırılıyor, ya da bir yapı kooperatifine girilerek yeni konut sahibi olunuyordu.

Safranbolu’da bu süreç, tarihsel kent merkezi Şehir kesimindeki evlerin % 90’ının el değiştirmesiyle sonuçlandı. Ancak, doğal olarak böyle evlerde oturma göreneği olmayan yeni hemşehriler evlerini, duvarından çatısına, kapısından penceresine kadar kendi anlayışlarına ve yaşam biçimlerine göre değiştirmek; dışarıdan merdiven yaparak kat kat veya bölmelere ayırarak, kendilerinin oturmadığı bölümleri kiraya vermek istediler.

(*) 17.12.2011 tarihli Safranbolu Ekspres Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

, Böylece “*Kendini koruyan Kent*” olarak bilinen Safranbolu, artık korunması gerekli kent konumuna dönüşüyordu; korunması için de artık, örgütsel ve yönetsel düzenlemelere gereksinim vardı.

Kentin genel görünümünü bozan; mimarlık dokusunu yozlaştıran bu uygulamalara engel olmak için Belediye İmar Yönetmeliğine yeni ek maddeler konulması düşünüldü. Belediye Başkanı olarak bu amaçla yaptığım öneriyi, Safranbolu Belediye Meclisi, oybirliğiyle 12 Haziran 1975 tarihinde aldığı kararla uygun gördü.. Fakat bu düzenlemeyi, o sıralar yasal yetkili İmar ve İskan Bakanlığı, kutsal mülkiyet hakkına saygısızlık görüşüyle onaylamadı; Ankara’ya gidip sorduğumda Bakanlığın bir üst düzey yöneticisinden , ”*eskiye rağbet olsa, bit pazarına nur yağardı*” yanıtını aldım.

İşte böylesine olumsuzluklarla karşı karşıya bulunan Safranbolu için 1975 yılı, aynı zamanda mutlu bir dönüm noktası ve Safranbolu için olduğu kadar, ülkemiz için de mimarlık değerlerine sahip çıkılmasında bir başlangıç da oldu.

Çünkü o yıl, “*Avrupa Mimari Miras Yılı*”ydı.. Ülkemizde bununla ilgili kutlamaları düzenleme görevi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’ne verilmişti. Fakülte, bu amaçla Karabük Demir Çelik İşletmelerinde görevli Yük.Mimar Yavuz İNCE aracılığıyla benimle ilişki kurdu; aynı yılın Ağustos sonu ile Eylül başında Safranbolu’da bir dizi etkinliğin gerçekleştirilmesi için görüş birliğine varıldı.

“*Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası*” adı verilen bu etkinlikler nedeniyle Safranbolu’ya davet olunan bilim, sanat, tarih, kültür ve mimarlık alanları ile ilişkili; basın ve televizyonla ilgili veya kamu kurumlarında görevli 200 dolayında konuk, Belediye Başkanı olarak kendilerinden ricada bulunmam üzerine, Safranbolulularca evlerinde ağırlandı; karşılıklı iletişim ve etkileşim ortamı yaratıldı.

Binlerce kişinin katılımıyla, açık havada geceleri yapılan toplantılarda, “*Koruma nedir?*”, “*Safranbolu niçin korunmalıdır?*” sorularının yanıtlarını, Safranbolulular, koruma olayının bilim alanındaki öncülerini, *Prof.Dr.Sayın Doğan KUBAN ve Doç. Dr.Sayın Metin SÖZEN* başta olmak üzere, en yetkili ağızlardan öğrendiler. Üniversite öğretim üyeleri halkın arasında, bilimsel terminoloji ile değil, halkın anlayacağı sözcüklerle konuştular.. Şair *Hayalî*’nin dizeleriyle, “*Şu mahiler ki derya içredir; deryayı bilmezler*” konumundaki biz Safranbolululara evlerinin değerini, kentlerinin önemini anlattılar.

Safranbolu “*Kültür Hafta*”ları, 1976 ve 1977 yıllarında da yineleni. Televizyonda ve basında Safranbolu ile ilgili haberlere, artık çok sık rastlanmaya başlandı. O dönemlerin yasal yetkili organı “*Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu*”, 1976’da Safranbolu için “*kentsel sit kararı*” aldı. Kentin “*Şehir*” kesimindeki eski dokunun, “*Bağlar*” kesimindeki yeşil örtünün korunmasının ilk adımı böylece atıldı. İmar planı, yeni yapılaşmaları, bu alanların *dışında* bırakacak biçimde değiştirildi.

Belediye Başkanı olarak, T.Turing ve Otomobil Kurumu Genel Müdürü Çelik GÜLERSOY ile yaptığım görüşme sonrasında; Kurum, bir konaklama tesisi olarak işletmek üzere Safranbolu’da “*Asmazlar Konağı*”nı satın aldı ve Süha ARIN’a “*Safranbolu’da Zaman*” belgesel filmi yaptırdı. Safranbolu’nun tanıtımında etkin bir işlev üstlenen bu film, 1977 “*Antalya Altın Portakal Film Festivali*”nde, kendi dalında birincilik ödülüne layık bulundu.

1999’da çağ dışı gerici güçlerin, iğrenç saldırısı sonu yaşamını yitiren, zamanın Kültür Bakanı, Prof. Dr. Sayın Ahmet Taner KİŞLALI, 1978’de

Safranbolu'ya davet olundu; *“Kaymakamlar Evi”* ile *“Arasta Çarşısı”*nın, Bakanlıkça kamulaştırılıp, restore edilmesine karar verilerek, Devletin ilk kez eylemli olarak devreye girmesi sağlandı. Safranbolu'ya ulaşan karayolları üzerindeki tüm kavşakların, sarı renkli Safranbolu tabelaları ile donatılması da Sayın KIŞLALI'nın girişimleri sonucudur. Reha GÜNAY'ın Safranbolu'ya ilişkin akademik çalışmalarının, *“Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu”* adlı bir kitap halinde ve Safranbolu konusundaki ilk bilimsel eser olarak, Kültür Bakanlığı'nca bastırılması da Sayın KIŞLALI'nın onayıdır.

Safranbolu, Türkiye'den sonra, dünya kamuoyunun gündemine girmekte de gecikmedi. Reha GÜNAY'ın *“Safranbolu Evleri Fotograf Sergisi”* önce İstanbul Galatasaray'daki Yapı Kredi Bankası galerisini süsledi; sonra 1977 İlbaharında UNESCO'da Paris'te gösterime girdi. Ardından 1977-1978 yıllarında Avrupa'da aynı sergiye, Londra, Münih, Kopenhag ve Stokholm gibi merkezler ev sahipliği yaptılar. Bunu ressam Necdet Kalay ve Mimar Ahmet ERTUĞRUL'un İstanbul ve Ankara'daki Safranbolu resim ve fotoğraf sergileri izledi.

Safranbolu Haftaları ile ilgili olarak basında, radyo ve televizyonda yer alan yayınlar büyük ilgi odağı oluşturdu. Hem yazılı ve hem görsel medyada sık sık Safranbolu'dan bahsedilmeye, haber, yorum ve köşe yazılarında Safranbolu'ya yer vermeye başlandı. Radyo ve televizyonda, sadece Safranbolu'daki mimarlık değerlerine değil, Safranbolu'nun folkloruna ve sosyal yaşantısına; gelenek ve göreneklerine ilişkin yayınlar da yapılıyordu.

Bu arada Türkiye'de Safranbolu evleriyle birlikte, eski evlere olan ilgi de artmıştı. Nitekim 1978 yılında PTT, *“Geleneksel Türk Evleri Anma Serisi”* adı altında, 1 liradan 8 liraya kadar değer taşıyan 5 puldan oluşan bir seriyi, 21.11.1978'de ilk gün damgalı zarflarla birlikte tedavüle çıkardı. Safranbolu, Saraçlar Evi'yle bu seride yer alıyor, 8 lira olan en değerli pulda, Safranbolu evi bulunuyordu.

Ayrıca, aralarında ME-SA gibi büyük inşaat şirketlerinin de bulunduğu, kimi kuruluşların duvar takvimlerinin her aya ait sayfalarında da, 1978 yılından itibaren Safranbolu evleri ve Safranbolu'dan görüntüler yer almağa başladı; bir çok işyerinin ve konutun duvarları Safranbolu görünümüleriyle güzelleşti. Öte yandan çok sayıda renkli Safranbolu kartları da 1975'lerden itibaren basılmaya başlanıp, satışa sunuldu.

Safranbolu Haftaları ile basın ve televizyondaki Safranbolu'ya ilişkin yayınlar sonrasında Safranbolu turizm hareketlerine de sahne olmaya başladı. Önce çok ilginçtir, Alman Kültür Derneği, Türk-Belçika Dostluk ve Kültür Derneği gibi çeşitli ülkelerin kültür ve dostluk dernekleri, üyeleri için Safranbolu'ya gruplar halinde gezi düzenlemeğe başladılar. Safranbolu, İspanya ve ABD gibi ülkelerin Ankara'daki Büyükelçiliklerinin de ilgi alanına girdi; bu arada başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere, kimi resmi veya özel kurum ve kuruluşlar kendi mensupları için düzenledikleri programlarla Safranbolu'ya geldiler. Bir özel turizm kuruluşu olan *“7 Tur”* adlı firma, ilk kez Nisan/1979'dan itibaren kimi gazetelere ilanlar vererek, Safranbolu'ya konuklarını getirmeye başladı.

-Safranbolu'ya *“Korumanın Başkenti”* denilmeye ne zaman başlandı ?

Türkiye'de 1970'li yıllar öncesinde doğal çevre gibi, tarihsel çevrenin de korunması gerektiğine ilişkin yaklaşımlar, henüz toplumumuzun çok büyük bir kesimince benimsenmiş bulunmuyordu. Kültürel değerlerin korunması denilince de, sadece arkeolojik alanlar ve ören yerleri akla geliyor; kentlerimizin mimarlık dokusunun

korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması yoluyla, ulusal kimliğimize de sahip çıkılması gibi görüş ve öneriler, sadece mimarlık, tarih ve sanat çevrelerinin kültürel ve bilimsel değer yargıları olmaktan öte, henüz bir uygulama olanağı bulamıyordu.

“Koruma amaçlı imar planı” ise, ilgili Bakanlığın, ilgi alanında değildi; o günlerde bu kavram, sadece üniversitelerin bilimsel terminolojisinde vardı ve sadece bilim adamlarının söylemlerinde ve özelemlerinde yer almaktaydı. “Koruma amaçlı imar planı”nı özlem olmaktan çıkarıp, eyleme dönüştürmenin öncülüğünü, zamanın Safranbolu yerel yönetimi yapmıştır. Türkiye’de “koruma amaçlı imar planı”, ilk kez Safranbolu için düşünüldü ve .yapımını İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi üstlendi. Fakülte ile Belediye arasında, bu amaçla 1978’de düzenlenen protokol, önemli bir tarihsel belgedir. O yıllarda, Antalya’nın ünlü Kaleiçi’nin bile koruma amaçlı imar planı olmadığı düşünülürse, ilk kez Sayın Prof.Dr.Metin SÖZEN’in söylemlerinde yer alan ,“Korumanın Başkenti: Safranbolu” deyimini, hoşşa giden bir yakıştırma olmaktan daha çok, gerçeklerin abartısız bir biçimde dile getirilişi olarak kabullenilmelidir.

Bir Safranbolulu olarak alçakgönüllülüğü bir tarafa bırakırsam, şurası bir gerçektir ki, ilerde Safranbolu’yu “Korumanın Başkenti” yapacak olan, mimarlık değerlerinin korunmasındaki ilk atılımlar, Türkiye’de 1975-1980 yıllarında Safranbolu’da gerçekleştirilmiştir. Güdülen amacın doğruluğundan hiç kuşku duyulmadığı için, korumacılığın beraberinde getirdiği sosyal ve siyasal riskleri üstlenmekten de kaçınılmamıştır. Ancak, “böyle bir riski üstlenmeğe nasıl oldu da cesaret edebildiniz ?” sorusu yıllardır bana sık sık sorulur.

-Aynı soruyu ben de sorayım: 1970’li yıllarda “Kentsel SİT Kararı” alınmasına öncülük etmek ve SİT bölgesindeki tüm yapılaşmanın katı kurallara bağlanması gibi radikal kararları Safranbolu’da uygulamaya koymak, halk oyuna dayalı bir yerel yönetimi, yeni seçimlerde zorda bırakmaz mıydı?

Hiç kuşkusuz söz konusu kararlar, yöneticiler için, başlangıçta sosyal açıdan olduğu kadar, siyasal açıdan da risklidir. Şurası bir gerçektir ki, toplum yaşamındaki her yenilik, her yeni atılım ve girişim, başlangıçta tepki alabilir; zaten adına, ister devrim, ister atılım denilsin, her yeni girişim, “halka rağmen, halk için gerçekleştirilen” eylemlerdir. Halk katmanları başlangıçta, bu eylemleri kendi çıkarlarıyla bağdaştıramayabilir; ancak, halkın güveni kazanılmış, halka doğrular anlatılmış, kişisel ya da partisel değil, toplumsal çıkarların ön planda olduğuna toplum inandırılmış ise, başlangıçtaki tepkiler, kısa bir süre sonra yerini, hoşnutluğa bırakacaktır. Safranbolu’da da, işte böyle olmuştur; İlk yıllarda “Eskiler yıkılsın, yerine gökdelenler dikilisin” diyen kişiler ve partiler olsa da ve bu görüşün yerel ve ulusal basında temsilcileri bulunsa da; bunlar azınlıkta kalmıştır. 1975’ten itibaren Safranbolu’da koruma kararlarını ödünsüz uygulamam nedeniyle, benim mensubu bulunduğum partinin önde gelen, nüfuzlu kimi üyeleri de dahil, bana karşıt olanların tüm olumsuz çabalarına karşın, 11 Aralık 1977 yerel seçimlerinde de, Safranbolu halkı tarafından, yine % 50’nin üstünde oy verilerek, az bir çoğunlukla da olsa, ikinci kez tekrar Belediye Başkanı seçilmekle halkın onayını aldım; halk desteğinden yoksun bulunmadığımı gördüm.

-Safranbolu’nun UNESCO tarafından “Dünya Miras Listesi”ne alınması nasıl gerçekleştirildi?

12 Eylül 1980’de Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yönetime el koymasıyla, tüm siyasal görevlerde bulunanlar gibi benim Belediye Başkanlığım da son buldu. Belediyeler

uzunca bir süre atanmış kişilerce yönetildi. Bu yüzden olsa gerek, 12 Eylül 1980 Harekatı'ndan sonra Safranbolu'yu koruma olayında bir süre duraksama dönemi yaşandı.

Koruma ateşinin yeniden parlaması, halen Merkez Valisi olan Sayın Yavuz ERKMEN'in Safranbolu Kaymakamı ve Sayın Mustafa EREN'in Belediye Başkanı oldukları 1990 yılındadır. 22-29 Haziran 1990 tarihleri arasında *"Korumada 15 yıl"* ve *"Kendini Koruyan Kent: Safranbolu"* söylemleriyle, 1970'li yıllardakilere benzer biçimde düzenlenen yeni *"Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası"* büyük yankı uyandırdı. Safranbolu ile ilişkisi, Safranbolu'da doğmuş olmasından kaynaklanan zamanın TBMM Başkanı Kaya ERDEM'in de konuk olduğu bu Hafta'ya, yüksek tirajlı İstanbul basınından, aralarında etkin köşe yazarları da olan gazeteciler de katıldı.

22-29 Haziran 1990 tarihlerinde gerçekleştirilen *"Korumada 15 Yıl"* haftası sırasında duvarlara asılan *"Korumaya kararlıdır halkı ; Yalnız garibimin yoktur imkanı"* sloganı çok ilginçti ve basın özellikle bu slogana yer verdi. Böylece, başlangıçta 1970'li yılların ikinci yarısında olduğu gibi, basın ve televizyon yoluyla Safranbolu, hem tekrar kamuoyunun gündemine alındı ve hem de Kültür Bakanlığı'nın yeniden ilgi alanına girdi. Bu kültür haftasının en önemli kazanımı, Safranbolu'nun Dünya Miras Listesi'nde yer almasının ilk adımının atılmasıdır.

Bu hafta sırasında 23.06.1990 tarihinde Kıranköy'de Kireççi Hüseyin ÖZER'in sinemasında düzenlenen *"Kendini Koruyan Kent Safranbolu Paneli"*nde bir bildiri sunan, Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Ali Engin OBA tarafından Safranbolu'nun Dünya Miras Listesi'nde yer alması gereğine değinilmiştir. Bunun gerçekleştirilmesi için de Sayın OBA'nın Dışişleri Bakanlığı mensubu olarak, yoğun çaba gösterdiğine, bir hakkın teslimi ve bir gerçeğin bilinmesi düşüncesiyle özellikle değinmekte büyük bir zorunluluk ve yarar vardır. Böyle bir girişimin gündeme taşınması kuşkusuz, korumanın 15. yılında düzenlenen Hafta'nın önemini kat be kat artırmaktadır.

Bu amaca dönük olarak, 1990'da Safranbolu'daki kültürel etkinlikte yapılan öneriyle başlatılan çalışmalar, nihayet UNESCO'nun 1994'te Tayland'da yaptığı toplantıda meyvesini vermiş ve Safranbolu'nun, *"Dünya Miras Listesi"*nde yer almasına 17 Aralık 1994'te karar verilmiştir. Safranbolu dışında, UNESCO tarafından "Dünya Miras Listesi"ne alınan Türkiye'deki diğer kültürel değerler; İstanbul (*sur içi - tarihi yarımada*) Pamukkale, Nemrut Dağı, Hattuşaş (*Boğazköy*), Göreme, Truva, Ksantos-Letoon (*Kaş,Kalkan-Kınık'daki Likya uygarlığı kalıntıları*) ve Divriği-Ulucami olup, 2011 yılında Edirne Selimiye Camii de aynı listeye alınmıştır. Bu listede, Türkiye'den kent olarak sadece Safranbolu ve İstanbul (*sur içi*) yer almaktadır. Mardin'in ise, halen adaylığı söz konusudur. Bu kentimiz de Dünya Miras Listesi için UNESCO'ya önerilmiştir.

Safranbolu'nun bu onur ve gurur verici konumunu sürekli olarak hep koruması en büyük amacımızı oluşturmali ve gelecekte de hep **"Başka Safranbolu Yok"** denilmeye devam edilmesi en büyük dileğimiz olmalıdır.

-Teşekkür ederim.

-Ben de teşekkür ederim.